

СОЦІАЛЬНА РЕЗИЛЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ЖИТТЄВИХ КРИЗ

У психології резилентність – це можливість справлятися із негативними емоціями, зумовленими травматичною подією з метою нормалізації функціонування і запобігання дезадаптації, можливість відновлення після сильного стресу; результат осмислення психотравматичного досвіду, що виявляється у психологічній стійкості (F. Luthans, G. R. Vogelgesang, P. В. Lester) [2]; результатом резилентності є позитивна адаптація до травматичних подій тобто усвідомлення нових можливостей, які з'явилися у людини завдяки психотравмі (M. Westphal, G. A. Bonanno [3]). Перша хвиля дослідження резилентності – виявлення особистісних якостей, які допомагають людині справлятися зі складними життєвими ситуаціями. Відбувалася феноменологічна ідентифікація даного поняття (яка продовжується й дотепер). Перші дослідники резилентності по суті дали поштовх до розвитку позитивної психології – одного із найбільш популярних нині підходів у психологічній практиці. Друга хвиля досліджень – вивчення власне феномену «резильянс», процесу набуття резилентних якостей. Іншими словами, резильянс – це процес і досвід психотравматизації, раптових змін, численних життєвих негараздів, після осмислення яких людина стає психічно стійкою. Третя хвиля досліджень – власне резилентність. Безумовно, розуміння людиною процесу резилентності є дуже важливим для реабілітації, однак більшу увагу слід приділити формуванню у нього бажання, мотивації на реінтеграцію. Відповідно, резилентність – це сила, яка спонукає людину відкривати свій внутрішній потенціал, прагнути до досконалості та бути в гармонії зі своїм внутрішнім світом. Практично кожна людина має сили (ресурси) для відновлення після травматичної події.

Переважає більшість досліджень акцентують, що резилентність є якістю особистості, чинником її соціальної адаптації, зокрема у кризових життєвих ситуаціях. Натомість, J. T. Casierro, H. T. Reis, A. J. Zautra вважають за необхідне введення у науковий обіг поняття соціальної резилентності як багаторівневого конструкту, що виражає здатність не лише окремих індивідів, а й малих і великих соціальних груп відновлюватися після стресів за рахунок підтримання позитивних соціальних стосунків як в середині групи, так і з іншими групами [1].

Характерною рисою соціальної резилентності є трансформація невдач в особистісне, колективне зростання та зростання у міжособистісній взаємодії за рахунок зміцнення соціальних зв'язків, формування нових відносин, застосування креативності та нешаблонності у розв'язанні проблем і пошуку виходу із

кризової ситуації. При цьому особистісна резилентність полягає у здатності бачити нові можливості в стресових подіях, знаходити позитивне в негативному. Соціальна ж резилентність підкреслює здатність людини взаємодіяти з іншими задля досягнення значущих цілей попри кризовість ситуації, негативно забарвлені життєві обставини. На відміну від особистісної, соціальна резилентність є багаторівневим конструктом, що містить індивідуальні способи встановлення стосунків (доброзичливість, надійність, справедливість, відповідальність, чесність, щирість відкритість); міжособистісні ресурси (емпатійне, уважне слухання, вміння пробачати, співчувати іншим); колективні ресурси (групова ідентичність, вміння працювати в команді, відкритість у взаємодії, повага до групових норм і правил).

Соціальна резилентність, в свою чергу, модулює розвиток та вираз резилентності особистісної. Наприклад, вона зумовлює особистісне зростання через покращення стосунків, створення значущих, змістовно насичених соціальних зв'язків, залученість у комунікацію незважаючи на складність ситуації, у якій відбувається взаємодія. Безумовно, інші форми резилентності – емоційна або духовна – також сприяють збереженню психологічного здоров'я особистості, однак саме соціальна резилентність наголошує на ролі зв'язків між індивідами, групами чи великими колективами у покращенні адаптації, особистісному зростанні не лише окремих людей, а й групи в цілому. Звичайно, справедлива конкуренція та кооперація також нерідко зумовлюють резилентність, однак саме відчуття групової ідентичності, усвідомлення важливості колективних цілей є ключовими у соціальній резилентності. Іншими словами, коли люди спільно працюють задля досягнення їх спільних цілей, при цьому розуміючи власні потреби та інтереси, не жертвуючи ними заради інтересів колективних, а «вплітаючи» у цілі групі, коли цінують стосунки, що склалися в колективі, їхня діяльність (якщо це робочий колектив) чи функціонування (зокрема у сім'ї) стають осмисленими, значущими, що у свою чергу, зумовлює резилентність індивідуальну, яка допомагає їм справлятися із різними стресами.

Незважаючи на те, що соціальна резилентність зазвичай вивчається в контексті малих груп (сімей чи невеликих виробничих колективів), вона стосується практично усіх форм об'єднань людей: від усіх типів діад, сімей до громад і спільнот, оскільки соціальні трансформації, динамічний мінливий світ не впливають на особистість чи групу окремо, а на суспільство, колективи в цілому, мова йде про необхідність ефективного реагування на виклики сучасності групами, об'єднаннями людей, лише тоді можливо досягти позитивних змін як окремих їх членів, так і колективів загалом.

Висновки. Завдяки урбанізації, глобалізації та сучасним технологіям великі соціальні групи та установи впливають на індивідуальне благополуччя, як ніколи раніше, але базова потреба людей у приналежності до групи, до значущих

міжособистісних стосунків за таких умов все більше актуалізується, а тому соціальну резилентність важливо розглядати у нерозривній єдності із резилентністю особистісною та створювати програми виходу з криз не лише для окремих індивідів, а й для колективів і спільнот в цілому.

Література:

1. Cacioppo J. T. *Social resilience: The value of social fitness with an application to the military* / J. T. Cacioppo, H. T. Reis, A. J. Zautra // *American Psychologist*. – 2011. – Vol. 66(1). – P. 43-51

2. Luthans F. *Developing the psychological capital of resiliency* / F.Luthans, G. R.Vogelgesang, P. B. Lester // *Human Resource Development Review*. – 2006. – Vol. 5(1). – P. 25-44

3. Westphal M. *Posttraumatic growth and resilience to trauma: Different sides of the same coin or different coins?* / M.Westphal, G.A. Bonanno // *Applied Psychology: An International Review*. – 2007. – Vol. 56. – P. 417-27

Тези надіслані 17 лютого 2019 р.

Лялюк Галина

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проблема сирітства для українського суспільства є однією з актуальних проблем, що виходить на рівень держави. Нестабільна політична ситуація в країні (ООС), як і всеукраїнська економічна криза, спричинили зростання кількості дітей-сиріт. Питання виховання, опіки та гармонійного розвитку дитини-сироти, розуміння її психологічних особливостей є надзвичайно важливими, і є показником суспільного, економічного, культурного рівня розвитку країни, гуманності сучасного суспільства.

Діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування та діти, що знаходяться у складних життєвих обставинах – найбільше соціально незахищені категорії, які потрапляють у сферу впливу кримінальних структур, займаються жебракуванням, бродяжництвом.

Соціальне сирітство – соціальне явище, спричинене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків по відношенню до дитини. Соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна група дітей,